Trei gânduri despre Herbert von Karajan

(Costin Popa – 5 aprilie 2008)

A fost adeptul perfecțiunii. Marile orchestre pe care le-a dirijat în acompaniamentele lirice de studio, nu multe (numesc aici Philharmonia din Londra, Filarmonica vieneză și cea din Berlin), au iradiat sub conducerea lui cultul sunetului precis, al echilibrului între compartimente, al tonurilor atent selectate și îngemănate. Totul urmărit cu o minuție care mergea până la obsesie. Aplecat spre dimensionarea grandioasă, către efluvii și avalanșe sonore, a alăturat șuvoaielor copleșitoare, în chip bine cumpănit, lecturi stratosferice, fine și delicate, venind dintr-o pătrundere profundă în filosofia discursului melodic. Tălmăciri electrizante! Vocile nu s-au simțit stresate. Tempii lui Karajan nu au fost niciodată excesivi, în nicio direcție; curg firesc reflectând o gândire tradițională, coerentă, perfect concordantă spiritului componistic, stilului partiturii și epocii creatoare. Așa au rezultat capodopere discografice de studio precum **Nunta lui Figaro** cu Elisabeth Schwarzkopf (Viena 1950), **Così fan tutte** și **Ariadna la Naxos** cu aceeași Elisabeth Schwarzkopf (Londra 1954), **Falstaff** cu Tito Gobbi (Londra 1956), **Trubadurul** cu Maria Callas (Milano 1956, la pupitrul ansamblurilor Scalei), **Otello** cu Mario del Monaco și Renata Tebaldi (Viena 1960), **Carmen** cu Leontyne Price și Franco Corelli (Viena 1963), Boris Godunov cu Nicolai Ghiaurov și Ludovic Spiess (Viena 1970), **Boema** și **Madame Butterfly** cu Mirella Freni și Luciano Pavarotti (Berlin 1973, respectiv Viena 1974), repere pentru istoria liricii. Pentru că însuși Herbert von Karajan a fost un asemenea reper.

Exponent media în cel mai înalt grad, von Karajan a fost – alături de Maria Callas și de „cei trei tenori” – cel mai însemnat misionar al muzicii clasice în a doua jumătate a veacului trecut. Dacă La Divina a sedus prin absolutul vocii, prin aura de cântăreață – actriță coroborată cu glamour-ul de divă, dacă vocile lui Pavarotti, Domingo și Carreras au răsunat pe stadioane, megaindustria disco și videografică semnată Karajan a inundat magazinele, canalele Radio-TV și, cel mai important, saloanele private de muzică, făcând ca arta sunetelor să pătrundă în toate ungherele sufletului.

Coama leonină rebelă, chipul transfigurat cu ochii închiși ca într-o visare, mâinile de maximă expresivitate filmate intens chiar dacă nu strângeau întotdeauna bagheta, brațele în aeriană desfășurare, ținuta seniorială, vestimentația în negru, colecția de pulovere col roulé, parcul de autoturisme, pasiunea pentru pilotaj au fost ingredientele „spectacolului Karajan” pe care media le-a prezentat cu obstinație. Adăugând totul performanțelor sale de uriaș profesionalism, marele șef de orchestră a devenit astfel și un mit mediatic, o icoană la care s-au închinat melomanii de pretutindeni. Ce poate fi mai de dorit pentru a inocula arta sunetelor clasice în percepția generațiilor de ieri, de azi, de mâine?!

Modulând pentru o secundă în minor, mă gândesc că în ultimele sale înregistrări de operă, datând din deceniul al 9-lea, a preferat o polarizare a intensităților sonore, o dinamică prea intens contrastantă care a afectat întrucâtva echilibrul care i-a fost întodeauna lege. Tot din acea perioadă datează ediții discografice în care s-a abătut de la principiul sănătos al raportului corect timbru – rol, al vocalității corespunzătoare scriiturilor pentru anumite personaje. Mă refer cu totul aleator la distribuirea Mirellei Freni și a lui José Carreras în **Aida**; dar îndeosebi la Katia Ricciarelli în Tosca și mai ales în zdrobitorul rol titular din **Turandot**, eroine la care reputata soprană italiană

nu ar fi trebuit nici măcar să se gândească iar marele dirijor nici măcar să i le propună, deși avea de partea sa ajutorul... butoanelor. Sporadice întâmplări...

Nedorind să rămân într-o asemenea tonalitate, mă plec în fața geniului lui Herbert von Karajan, în fața moștenirii pe care a lăsat-o umanității, culturii universale. Mormântul său de la Anif, lângă Salzburg, este simplu: o cruce metalică înfiptă într-un mic soclu de piatră pe care îi este încrustat numele. Un loc de pelerinaj. Dar sanctuarele lui există în fiecare casă prin mărturiile discografice și videografice care înnobilează inimile și valorizează fonotecile.